

РОСЛИННО-АСТРАЛЬНИЙ СИМВОЛІЗМ У РОМАНІ ДЖ.Р.Р. МАРТИНА «ГРА ПРЕСТОЛІВ» ЗА ЦИКЛОМ «ПІСНЯ ЛЬОДУ І ПОЛУМ'Я»

Символічна природа творів жанру фентезі дає унікальні можливості для створення додаткових змістових паралелей. Образи-символи різної природи (класичні, національні, біблійні, індивідуально-авторські) широко освоєні сучасною фантастичною літературою і нерідко прочитуються у контексті загальнокультурних парадигм та з позиції інтертекстуальності.

У романі Дж.Р.Р. Мартіна «Гра престолів» (1996) за ще незакінченим циклом «Пісня льоду і полум'я» рослинно-астральна міфологія поряд із календарною знаковістю набули особливого значення. Календарна дуальність, покладена в основу сюжету роману, простежується на всіх його семантичних рівнях і виконує ряд значимих функцій. Астрально-календарні та рослинні міфологеми займають провідне місце серед низки використаних образів і символів.

Незважаючи на семантичну ємкість у контексті твору, астрально-міфологічний символізм не ставав предметом спеціального вивчення й якщо фрагментарно аналізувався, то в контексті зовсім інших дослідницьких завдань. До творчості Дж. Мартіна вчені-літературознавці проявили свою зацікавленість порівняно недавно. Велика увага до циклу обумовлена історичним підґрунтям епопеї. Таким чином, основою сучасних досліджень є історичні аспекти роману і тематика кланів. Зосередженість критичних статей, направлених на вивчення творчого феномену Мартіна, обумовлена тлумаченням історично-міфологічних засад роману. Серед таких – «Криве дзеркало. Історичність “Пісні льоду і полум'я”» Д. Злотницького (2008) і «Співвідношення історичного факту і вигадки у романі Джорджа Мартіна «Гра Престолів» Т.М. Старостенко (2013). Літературна інтертекстуальність, а саме – перегук із «Володарем пернів» Дж.Р.Р. Толкієна (1955) є іншим напрямом дослідження. Дослідники даного аспекту вказують на алюзійність та ремінісцентність навіть на номінативному рівні твору. Ґрунтовною роботою в межах лінгвістики є дисертаційне дослідження О.О. Новичкова «Ономастичний простір англомовних творів фентезі та способи його передачі на російську мову» (Северодвинськ, 2013).

Метою нашого дослідження є аналіз рослинно-календарно-астральної знакової системи, представленої у романі Дж.Р.Р. Мартіна «Гра Престолів»; визначення ролі та функцій уживання даної символіки у семантичному просторі твору.

Для поезики Мартіна характерне поєднання традиційної символіки як елемента культурно-історичного відображення й індивідуально-авторської знаковості, створеної в рамках одного циклу, яка із популярністю книги набула світового значення. Якщо діапазон варіантності прочитання першої в контексті літературного твору неширокий і ці символи не призводять до смислової багатозначності і оригінальності, то другий тип образів-символів є включеним в авторську стилістику і відбиває його світовідчуття. Саме вони є несподіваними, багатозначними і багатозначними і тому різними по мірі своєї визначеності – невизначеності. Авторський символ виступає як продукт авторської свідомості та споглядання і включається в прийом, що провокує різночитання. При цьому у Мартіна вже сформувалась група стійких індивідуальних знаків, які вийшли за межі літературного твору, не руйнуються і не зникають. Серед таких – символічний девіз Старків «winter is coming» – «зима близько»; «білі ходаки» як знак смертельної загрози, що наближається; «Стіна» або «the Wall» – як кордон між легендарним світом міфічних істот і територією живих, за яким збереглися артефакти старовини і перших людей; термін «залізнароджений» – символ суворості вдачі та витриманості. Сам термін є алюзією до так званих «залізобоких» – солдатів армії Кромвеля періоду Англійської революції [1].

Особливою групою символів індивідуально-авторської наповненості є рослинні та астрально-календарні знаки. Усі вони, як зазначав Мартін в інтерв'ю для різноманітних газетних видань, переважно більшістю базуються на засадах германо-скандинавської міфології з алюзіями до грецьких міфів.

Календарний простір роману, як і саги в цілому, побудований на опозиціях зими як часу випробувань і літа – періоду більш спокійного. При цьому довжина вказаних сезонів виходить за межі трьох місяців і може вимірюватись роками: «It was the ninth year of summer» [7, 11]. При цьому астрально-календарна символіка циклу пов'язана з історією чотирьох головних домів роману: Старки – лорди Півночі, Ланністери – володарі Півдня, Баратеони – королі Вестеросу, а Таргарієни географічно розташовані на території величної загиблої імперії Сходу – Валерії. Кожен із представлених аристократичних родів має свою емблему на знаменах: лорди Півночі – вовків, володарі Півдня – левів, королі Вестеросу – оленів, а представники Сходу – драконів. Рік має чотири головні віхи: весняне рівнодення, літнє сонцестояння, осіннє рівнодення і зимо-

ве сонцестояння. Деякі дослідники співвідносять вказані чотири сторони світу і їх володарів із зодіакальними сузір'ями. Так, гербовий лев дому Ланністерів ототожнюється із зодіакальним Левом, в опозиції до якого знаходиться дім північних Старків із гербовим знаком лютововка «a grey direwolf on an ice-white field» [7, с. 785]. В астрології вовк сприймається як знак Водолія, відповідно розташований навпроти знака Лева. До того ж сузір'я Водолія в астрології називають Чертогом Вовка (білого пса). Цікаво, що супутником бастарда лорда Стара є саме білий лютововк Ghost [7, 18; 48].

Знак дому Таргарієнів дракон є іншою назвою зодіакального Скорпіону. У астральній міфології саме Скорпіони відроджуються з попелу [5, 378], як Дейенеріс Таргарієн і її дракони: «Unafraid, Dany stepped forward into the firestorm <...>. When the fire died at last and the ground became cool enough to walk upon, Ser Jorah Mormont found her amidst the ashes, surrounded by blackened logs and bits of glowing ember and the burnt bones of man and woman and stallion. She was unhurt. // The cream-and-gold dragon was sucking at her left breast, the green-and-bronze at the right» [7, 780]. В алхімії дракони символізують вічні зміни. Ці монстри є нічим іншим як персоніфікацією сонячного впливу, штормів, пустельних вітрів, великих глибин, річок, які затоплюють свої береги, або інших жорстких природних феноменів. Не дивно, що Дейенеріс носить назву «Stormborn» [7, 27]. Власне ім'я у Дж. Мартіна є надзвичайно ємким у семантичному плані і виконує ряд важливих функцій: характеризує, оцінює-експресивну, алюзивну тощо.

В опозиції до Скорпіона – Тілець, якому відповідають Баратеони, традиційним символом яких є чорний олень на жовтому фоні: «Over their heads a dozen golden banners whipped back and forth in the northern wind, emblazoned with the crowned stag of Baratheon» [7, 68]. Роберт додає корону і перетворює його на королівський символ. Відповідно до Кельтської міфології, олень є королем лісу. Майбутнім правителем був той, хто міг вбити оленя на полюванні. Олень сам по собі означає «мудрість, відродження і ріст, а також статуру зрілість» [6, 314]. Через те, що його роги схожі на гілки, олень асоціювався із «Древом життя», а через його спосіб відновлення рогів він використовувався як символ відродження. Коли один Баратеон помирає, інший займає його місце, і так далі, один за одним, протягом усього Мартіновського циклу [3, 404].

Таким чином, дім Старків (як було зазначено вище – зодіакальний Водолій) розташовується на Півночі. Згідно астрологічної символіці, це глибина неба, або літнє сонцестояння. Навпроти зодіакального Водолія розташовується Лев (дім Ланністерів), тобто на Півдні, що символізує сонцестояння зимове. На Сході – Скорпіон (тобто Дракон, символ Таргарієнів), а на Заході – Тілець (олень Баратеонів). Періоди сонцестояння символізують часи панування кожного окремого дому у Семи Королівствах, що змінюють один одного.

У контексті роману не менш значущою є символіка Сонця і Луни. Перший знак пов'язаний із ім'ям чоловіка Дейенеріс Таргарієн кхала Дрого. Дейенеріс називає свого чоловіка «my sun-and-stars» [7, 564]. Він рано помирає у битві і його сонце заходить. На зміну його владі приходиться період панування Дейенеріс, її луна підіймається. Луна – це жіночий символ. Дрого називає Дені «moon of my life» [7, 573].

Міфи про луну є практично у кожній міфологічній традиції народів світу. Часто Луна там зображується як наречена Сонця. У багатьох традиціях Луна є покровителькою магії і чаклунства. Це так схоже на кхалісі, яка магією намагалася повернути собі чоловіка, а її дракони – це також частина магії. За легендою, дракони походять з луни: That once there were two moons in the sky, but one wandered too close to the sun and it cracked from the heat. Out of it poured a thousand thousand dragons and they drank the sun's fire [7, 228].

Звертаючись до проблематики рослинної символіки у творі, необхідно відзначити, що чотирьом частинам вигаданого світу Мартіна відповідає певна флора і фауна, що напряму пов'язана із основним задумом роману. Одним із найголовніших деревних символів «Гри Престолів» є Богороща і Чардріво, які є частиною віросповідання сіверян. На Півночі у володінні Старків релігія Старих Богів залишилася незмінною, поки в інших частинах чарівного світу панує віра в семірих: «At the center of the grove an ancient weirwood brooded over a small pool where the waters were black and cold» [7, 130].

У романі використовується широке різноманіття дерев, які можна умовно поділити на дві групи: дикі дерева і культурні дерева. Починаючи свою подорож до осередку Нічної Варти, на стіну, Тірйон у компанії Бенджена Старка і Джона Сноу покидає Вінтерфелл і прямує шляхом до королівського тракту: «With the mountains a wall to the west, the road veered north by northeast through the wood, a forest of oak and evergreen and black brier that seemed older and darker than any Tyrion had ever seen» [7, 114]. Глід у кельтській міфологічній традиції був деревом божества зими і темряви. Ялина – це символ хоробрості, сміливості (до зухвалості і нерозсудливості), піднесеного настрою духа, вірності, безсмертя, довголіття, гордовитості, царських достоїнств. У кельтському друїдичному календарі ялині присвячено день 23 грудня, коли згідно кельтським традиціям,

народжується божественне дитя, яке втілює дух родючості. Різдвяна ялина символізує початок річного циклу і життя в цілому. Дуб же у багатьох міфологічних традиціях вважається символом грому і блискавок, адже це дерево, яке притягує їх. У слов'янській міфології, наприклад, саме з дуба вирізали дерев'яну статую бога Перуна (бога грому і блискавок). Перед вирізаним ідолом палили «живий вогонь з дубового древня», який добувався тертям дубових паличок [2]. Цей вогонь кожен рік поновлювався в Іванову ніч. Іванова ніч, або Іванов день, – це день літнього сонцестояння, а літнє сонцестояння у контексті твору, як було доведено вище, це символ дому Старків. Таким чином, всі міфологеми у Мартіна спрацьовують. Навіть відрубана голова Еддарда Старка є символом. Літнє сонцестояння ще називають Івановим днем (Іоан-Хреститель), а він, як відомо, був обезглавлений. З цієї нагоди можна згадати і голову Брана з кельтської міфології.

Із плодівих дерев семантичне навантаження несуть лимон, слива та персики. У пам'яті Дені періодично виникають зображення лимонного дерева біля будинку її дитинства із червоними дверима [7, 36]. Робін Аррен їсть лимонні торти, коли йому наказано покинути дім. Старий Ведмідь, позбавлений змоги повернутися на батьківщину, завжди п'є пиво з лимонним соком: «The juice trickled through his fingers. Mormont drank lemon in his beer every day, and claimed that it was why he still had his own teeth» [7, 760]. У романі лимон виступає символом тяги до минулого.

Інший плодівий символ – персики. Роберт і Піцелль обидва відмічають належність персиків до «добрих старих днів», часів попередніх пригод на Півдні і теплого літа [7, 38].

Сливи, навпаки, виступають символами лукавості і зради [4, 235], з'являючись декілька разів у циклі. Іллірію, партнер Варіса у сюжеті, куштує молочне порося у сливовому соусі. На банкеті, де Візерис коронований розплавленим золотом, «Half-clothed women spun and danced on the low tables, amid joints of meat and platters piled high with plums and dates and pomegranates» [7, 580]. Після опівнічної спроби Джона залишити Чорних Братів і приєднатися до Робба, він приносить сніданок Старому Ведмедю: «Today it was three brown eggs boiled hard, with fried bread and ham steak and a bowl of wrinkled plums» [7, 740]. Вони обговорюють його зраду і зобов'язання перед Вартою.

Таким чином, структурна будова твору є нетиповою для сучасного фентезі, коли провідні ідеї роману множино повторюються і більш широко розкриваються на багатьох семантичних рівнях – онімному, хронотопічному, символічному. Аналіз астрально-рослинної символіки роману уможливило більш глибоке його розуміння та розкриття прихованих змістів.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у більш детальному вивченні географії і хронографії міфічного світу Дж.Р.Р. Мартіна та флористичної символіки у її взаємозв'язку з астральними символами.

Список використаних джерел

1. Англійська революція середини XVII ст. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrmap.su/program2009/wh8/b_10.htm.
2. Керлот Хуан Едуардо. Словарь символов / Хуан Едуардо Керлот. – М. : REFL-book, 1994. – 608 с.
3. Похлебкин В. В. Словарь международной символики и эмблематики. – М. : Международные отношения, 2001. – 560 с.
4. Робинсон Джон Джей. Темницы, огонь и мечи : Рыцари Храма в Крестовых походах / Джон Джей Робинсон; [пер. с англ. Александра Филонова]. – М. : ЭТ СЕТЕРА ПАБЛИШИНГ, 2004. – 588 с.
5. Символы, знаки, эмблемы: Энциклопедия. – [2-е изд]. – М. : ЛОКИД-ПРЕСС : РИПОЛ классик, 2005. – 495 с.
6. Энциклопедия символов, знаков, эмблем / Сост. В. Андреева и др. – М. : Локид-Миф, 2000. – 576 с.
7. Martin George R.R. A Game of Thrones / George R.R. Martin – Falkirt, Stirlingshire : Clays Ltd. – 803 p.

Анотація. Статтю присвячено аналізу рослинно-календарно-астральної знакової системи, представленій у романі Дж.Р.Р. Мартіна «Гра Престолів». Встановлено, що для поетики Мартіна характерне поєднання традиційної символіки як елементу культурно-історичного відображення й індивідуально-авторської знаковості. Провідні символи пов'язані з основними правлячими домами, гербові тварини яких відповідають чотирьом зодіакальним сузір'ям – Левові, Водолію, Скорпіону і Тільцю. Відбиттям кельтської міфологічної традиції є відповідна символізація світу диких і плодівих дерев, зав'язана на темпоральних віхах.

Ключові слова: міфологічна традиція, рослинно-астральна знаковість, календарний прос-тір.

Summary. The article deals with the analysis of plant-calendar astral sign system represented in the novel «A Game of Thrones» by J.R.R. Martin. There has been identified that Martin's poetics is characterized by a combination of traditional symbols as part of cultural and historical display and the author's individual symbolism. The main signs are associated with the leading characters – the representatives of the ruling houses, and their emblematic animals correspond to the four zodiacal constellations – Lion, Aquarius, Scorpio and Taurus. Heraldic lion of Lannister's house is identified with zodiacal Leo. The northern house of Stark with heraldic sigil of direwolf stands in opposition to the Lannisters. In astrology the sign of wolf is interpreted as sign of Aquarius, respectively located opposite the sign of Leo. The constellation of Aquarius is known in astrology as Wolf's Chamber (or white dog). The companion of lord's Stark bastard is a white direwolf Ghost.

Dragon as the sign of the Targaryen's house is another name of Scorpio. In astral mythology Scorpio is reborn from the ashes as the protagonist of the novel Daeneris. In alchemy dragons symbolize eternal change. These monsters are nothing but a personification of the sun, storms, desert winds, large depths, the rivers which flood their banks, or other harsh natural phenomena. Not surprisingly, that Daeneris is called «Stormborn». The choice of the proper name in the novel is clearly motivated and has got a specific task.

In opposition to Scorpio is Taurus – the sigil of Baratheons, deadly enemies of Targaryen. The sigils of the houses and their zodiacal prototypes are interconnected with the periods of solstice, which signify the time of reign of each dynasty.

Specific symbolization of the world of wild and fruit trees, tied to temporal milestones, is the reflection of Celtic mythological tradition. Wild trees symbolize historic events and ancient traditions of the Seven Kingdoms, whereas fruit trees, such as peaches, plumps and lemons, are the signs of human nature and temporal milestones.

The structural composition of the novel is not typical for the modern fantasy, when the leading motives of it multiply repeat themselves. Each of them is revealed on various semantic levels – nominative, chronotopical, symbolical. The analysis of plant-astral symbols of the novel makes possible deeper comprehension of the main ideas of the author and enables disclosure of the hidden senses on various layers of this work of American literature.

Key words: *mythological tradition, plant-astral sign system, calendar space.*

Отримано: 14.08.2015 р.

УДК 821.161.2+821.162.1]-1.091

Судець Н.А.

ОБРАЗ АНГЕЛА В РАННИХ ПОЕТИЧНЫХ ТЕКСТАХ И. ФРАНКА И Я. КАСПРОВИЧА (НА МАТЕРИАЛИ ЕПИТЕТИЧНИХ СТРУКТУР)

Хрещення Русі у 988 р дало початок процесу засвоєння східними слов'янами складної доктрини і символіки християнської релігії. Набули поширення такі поняття, як Св. Трійця, Преображення, Воскресіння, рай, пекло, чеснота, гріх.

Серед героїв біблійних оповідей вагоме місце займали: «людиноподібні крилаті створіння, які ототожнювалися з божественною волею. Можливо походячи від давньоєгипетських і давньосемітських крилатих божеств, ангели в деяких релігіях є посередниками між матеріальним і духовним рівнями; їх символіка була ретельно розроблена в ісламському, іудейському і особливо християнському віросповіданнях» [8, 12–13]. Відтак, у літературу ангели перейшли з релігійної сфери людської культури. Пізніше релігійні тексти і уявлення стають джерелом для ідейного світу художніх інтерпретацій літературних творів

Інтерес до ангелів викликав появу науки, ангелології, яка є вченням про ангелів, що охоплює глибокі теорії і дослідження на цю тему. Найяскравішими представниками ангелології є Тома Аквінський і Діонісій Ареопагіт.

У літературознавстві існує багаторічна традиція дослідження ангелології, насамперед привертають увагу такі праці: Білецький О. «Малозвістна повесть конца XVII – начала XVIII в. о наказании ангела» [3], Захаров Н. «Ангел-хранитель» А. Блока» [4], Мельник Я. «Про «ангелюфанію» в оповіданні І. Франка «Як Юра Шикманюк брів Черемош» [6], Федотов О. «Между небом и землей (Ангелы в поэтическом Космосе Владимира Набокова) [10]. Зважаючи на численні дослідження, аналіз художніх функцій образу ангела надалі залишається актуальним у компаративному аспекті.